

ПСИХОКОРРЕКСИОН ИКSHНИ МАКТАБДА ТАШКИЛ ҚИЛИШ

*Toshkent amaliy fanlar Unversiteti
“Psixologiya” kafedrasi o’qituvchisi*

*Ilmiy rahbar: Akbaraliyeva Asilaxon Tojiddinovna
Pedagogika fakulteti Psixologiya yo’nalishi
2-bosqich talabasi: Raxmatjanova Saidaxon*

Annotatsiya; Korreksiya va diagnostikaning birligi tamoyili Bu tamoyil amaliy psixolog ishi sifatidagi mijozni rivojlantirish va unga psixologik yordam berish alohida, yaxlit jarayon ekanini aks ettiradi. Korreksiya va psixologik diagnostika birligi tamoyili psixologik amaliyotning o’ziga xos fenomeni sifatida psixologik yordam ko’rsatish jarayoni yaxlitligi, mujassamlashganligini aks ettiradi. Korreksion faoliyat samaradorligining to’qson foizi avval amalga oshirilgan psixologik diagnostika jarayonining 80 chuqurligi, jiddiyligi bilan belgilanadi

Kalit so’zlar: Kompyuterlashtirilgan diagnostika, randomizatsiya, axborotkommunikatsion texnologiya, dinamik, va ko’p modalli qo’zg’atuvchi, eksperimental psixologiya.

Aqli zaif Bolani o’qitish jarayoni aloxida o’ziga xoslikka ega. Bular umumta’lim maktablariga qaraganda o’quv material murakkabli darajasining pastligi, o’qitish su’ratning sekinlashganligi, darsda o’quv yuklamalarining kamroq bo’lishi, ko’rgazma metodidan ko’p foydalanishida namoyonbo’ladi. Bundan tashkari aqli zaif bolalar ta’limning barchajarayonlari uchun korreksionlash vazifasi xarakterlidir.

Korreksiyalash ishning zarurligi munozara, ammo uning mazmunini ancha murakkab bo’lib, bu malaka doimo diqqat talab etadi.

Korreksiyalashni psixologik tomoni. Korreksiyalash jarayoni normal va real faoliyato’rtasidagi faqatgina bartaraf etish yoki kamaytirishga maqsadiga yo’naltiriladi. Korreksiyalash asosiy faqatgina xarakteri va kattaligini to’g’ri xisobga olish xamda buzilishlarni o’z vaqtida to’g’rilashdir. Shunday qilib korreksiya psixik va jismoniy nuqoslarni xayotuchun zarur bo’lgan sifatlarini shakllantirish yo’li bilan bartaraf etish va uyushtirishdir. Yordamchimaktab o’quvchilarning mustaqil xayotva mexnatga tayyorgarligi ko’pinchaularning yangi sharoitda xarakt qilish ko’nikmalarning xolati bilan aniqlanadi. Bunday ko’nikmalar asosida psixo –fiziologik individualag jarayonlari va eng avvalo faoliyatini ongli o’z –o’zini individuallash yotadi. Aqli zaif bolalarda xarakatning so’z orqali individualigini o’rgatishga faqatgina tadqiqotlar A.R.Luriya, V.S.Lubovskiy va boshqalar tomonidan olib borilgan. V.S.Lubovsiky nuqtqiy

boshqarishning 5 shaklini kiritgan. Bularga xarakat qilishga bevosita undamoq, mustaxkamlash, soʻz bilan ifodalash oʻz xarakatlarini umumlashtirish va ularni bajariladigan xarakatlarini rejalashtirish, oʻz –oʻzini boshqarishga xarakat qiladi.

Bir qator tadqiqotlar natijalarini umumlashtirish ongli oʻz –oʻzini individual qilish jarayonlarnig buzilishlari aqli zaif oʻquvchilar faoliyatining asosiy oʻziga xosligidir deb koʻrsatishimumkin. Bu nuqoslarni bartaraf etish yordamchimaktabda korreksion ishning asosiy vazifalaridan biri boʻlishi lozim. Mehnatni koʻp talab etadigan psixologning tuzatish ishi – ota-onalar, oʻqituvchilar, tarbiyachilar va bolalar guruhi yoki individual bir bola bilan hamkorlikda olib boriladi. Ishning ana shu turi ancha mehnat, vaqt, koʻp metod va metodikalarni qoʻllashni talab etsa ham ancha natijali hisoblanadi.

Yuqoridagi maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalarni amalga oshirishni taqozo qiladi:

- Zamonaviy informatsion va pedagogik texnologiyalardan foydalanib noanʻanaviy oʻquv mashgʻulotlarini ishlab chiqish va uni oʻtkazish. Psixodiagnostika va eksperimental psixologiya fanining zamonaviy muammolarini metodologik jihatdan tahlil qilish;

- Psixodiagnostika va eksperimental psixologiyada hamda sohaga oid tadqiqot ishlarini olib borishda shaxsni obʻektiv baholash uchun axborot kommunikatsiya vositalaridan foydalanish maqsadida psixodiagnostik metodlardan EHM uchun dasturlar yaratish va ularni amaliyotga kengroq joriy etish;

- Psixodiagnostik tadqiqot natijalarini matematik-statistik tahlil qilish maqsadida sof psixologik qayta ishlash dasturini ishlab chiqish va korrelyatsion bogʻlanishlardagi aniqlikka erishish (hozirda maʼlumotlarni qayta ishlashga moʻljallangan SPSS dasturi mavjud boʻlsada, u sof psixologik jihatlarini toʻliq izohlab bera olmaydi);

- Psixodiagnostika va eksperimental psixologiya fani boʻyicha elektron darslik va oʻquv qoʻllanmalar yaratish:

- Yangi psixodiagnostik metodikalarni ishlab chiqish, moslashtirish, modifikatsiya qilish va ularni psixometrik mezonlar asosida tekshirish;

- Talabalarda mustaqil va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish yuzasidan fan boʻyicha uslubiy koʻrsatma va tavsiyalar ishlab chiqish;

- Taʼlim sohasida yuqori dajaradagi xorijiy taʼlim tajribalarini joriy etishni yanada takomillashtirish;

- Dolzarb psixologik mavzularda ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borish;

- Psixologik tadqiqotlar olib borish va yechimlarni amaliyotga tadbiiq qilish;

- Joriy va davriy koʻrsatkichlar va zarur resurslardan kelib chiqqan holda loyihalar ishlab chiqish, ularni optimallashtirish, shuningdek, zarur maʼlumotlar bazasini shakllantirish;

Psixokorreksion dasturlarni tuzishda quyidagi holatlarni hisobga olish zarur:

- Korreksion ishning aniq maqsadini belgilash.
- Korreksion ishning konkret maqsadini aniqlovchi vazifalarni aniqlash. -Ishning formasini aniqlash (individual, guruhiy yoki aralash).
- Metodika va texnikani ishlab chiqish.
- Korreksion ishga ketadigan umumiy vaqtni aniqlash.
- Uchrashuv kunlarini belgilab olish.
- Vaqtini aniqlash (boshida 10-15 minut, oxirida 1,5-2 soat)
- Korreksion dasturni ishlab chiqish va mazmun mohiyatini belgilab olish.
- Korreksion ishda yaqin qarindoshlarining qatnashuvini belgilash.
- Korreksion dasturni boshlashda dinamika va o`zgartirishlar bo`lishi yoki bo`lmasligini belgilash.

Korreksion tadbir so`ngida korreksion dasturning samaraliligi, maqsad va vazifalarining bajarilganligiga baho beruvchi xulosa hisobot tayyorlanadi. Psixokorreksion tadbirlarning samaraliligini baholash quyidagicha mezonda aniqlanadi: C) rivojlanishdagi qiyinchilikning yechilishi, barham topishi. 79 D) maqsad va vazifalarning belgilanishi korreksion mahsuldorligi uzoq muddatdan so`ng ish davom etayotganda, oxirida aniqlanadi. Korreksion dastur muammoning butunlay hal bo`lishini oldiga maqsad qilib qo`ymaydi, balki samarali ish olib borishda muammolarning yo`qolishi va yechilishiga har tomondan baho berilayotganiga ham qaraladi. Masalan: mijoz uchun dasturda ishtirok etayotgan vaqtda uning emotsional holatining yaxshilanishi, ijobiy his qilishi bilan belgilanadi. Psixolog uchun korreksion dastur tashkil etilishi, majburiyatni his etishi oldiga qo`yilgan vazifani bajarilishi bilan aniqlanadi. Mijozning yaqinlari uchun esa, mijozda paydo bo`lgan muammoning qay tarzda ijobiy hal etilganligi bilan aniqlanadi. Korreksion dasturlarning ijobiy ta'sir doirasi uning intensivligidadir. Korreksion mashg`ulotlar 1-1,5 soatdan oshmasligi, olib borilayotgan o`yinning ma'no jihatdan o`ylanganligi bilan ham bog`liq. Mashg`ulotlar tugagandan keyin ham iloji boricha mijozning taraqqiy etishi bilan qiziqib borish, muloqotni yo`qotmaslik bir, ikki oyda bir marotaba uchrashi lozim. Korreksion dasturlar qancha erta aniqlanib ish boshlansa shuncha tez samara beradi. Psixologik korreksiya dasturlarini tuzishda quyidagi asosiy tamoyillarga tayanish zarur: Korreksion, profilaktik va rivojlantiruvchi masalalar tizimliliigi tamoyili. Korreksiya va psixologik diagnostikaning birligi tamoyili. Kauzal ko`rinishdagi korreksiyaning ustivorligi. Korreksiyaning faoliyatga doirliigi tamoyili. Mijozning yoshga doir psixologik va individual xususiyatlarini inobatga olish tamoyili. Psixologik ta'sir ko`rsatish metodlarining kompleksliliigi tamoyili. Korreksiyaga mijozning ijtimoiy muhitidagi yaqin kishilarni jalb etish tamoyili. Psixik jarayonlar tuzilmasining turli darajalariga tayanish tamoyili. Dasturlashtirilgan ta'lim berish tamoyili. Murakkablikka tadrijiy o`tish tamoyili. Berilayotgan materialning hajmi va murakkablilik darajasini hisobga olish tamoyili. Materialning emotsional

murakkabligini inobatga olish tamoyili. Pedagogik konsepsiyamizning maqsadi psixologlar, amaliyotchi psixologlar va psixodiagnostlar uchun ma'lumotlarni kompyuterda qayta ishlash bo'yicha metodik va amaliy yordam tizimini yaratish, shuningdek, oliy ta'limi jarayonida fanlararo integratsiya asosida tadqiqot usullarni axborot kommunikatsion vositalar orqali dasturiy ta'minot manbalariga doir ma'lumotlardan psixologiya fanlarini o'qitishda foydalanib, ta'limtarbiya berish mazmuni, shakl va metodlari, pedagogik shart-sharoitlarini aniqlash, o'qitish metodikasini yaratishdan iborat. Ushbu tamoyil mohiyati I.V. Dubrovina, D.B. Elkonin va boshqalarning asarlarida batafsil yoritib berilgan. Psixodiagnostika psixologik diagnoz qo'yish haqidagi fandır. Bunda diagnoz ko'rsatkich va tavsifnomalarni birgalikda tahlil qilish asosida sinaluvchining holati va xususiyatlari haqidagi xulosalardan iborat. Psixologik diagnoz (diagnosis - grekcha, aniqlash, bilish degan ma'nolarni anglatadi) shaxs individualpsixologik xususiyatlarining hozirgi holatiga baho berish, rivojlanishini oldindan aytib berish (prognoz qilish) va psixodiagnostik tekshiruv vazifalardan kelib chiqib, tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan psixolog faoliyatining so'nggi natijasidir. Psixodiagnostik natijalarga qollanilgan metodikadan tashqari voqea hamda hodisalar ham ta'sir qiladi, ya'ni berilgan ko'rsatmalarni sinaluvchining to'g'ri tushunmasligi va test vaqtida www.ziyouz.com kutubxonasi sinovchining xulqi va shaxs xususiyatlari o'z ta'sirini ko'rsatishi mumkin. Agar voqelikni sinaluvchi imtihon sifatida qabul qilsa, o'zini shu voqelikka mos tarzda tutadi. Yuqori xavotirli odarni ham isha va ham ma'ayt yuqori «xavotirlik» holati qamrab oladi, har qanday hodisani xavf sifatida qabul qiladi. Kichik darajali xavotirli odam buning aksidir, ya'ni o'zini erkin tutadi.

Xulosa: Pedagog mashg'ulot jarayonini integratsiyalashgan ta'lim vositalaridan foydalangan holda tashkil etsa, talabalar darsda o'tiladigan mavzularni tez va oson tushunib oladilar. Integratsiyalashgan ta'lim vositalari asosida mashg'ulot o'tilayotganda talabalar berilayotgan bilimlarni puxta o'zlashtirishi bilan birga olgan bilimlarini xalq xo'jaligining barcha sohalari bilan bog'lashni tushunib yetadilar. Integratsiyalashgan ta'lim vositalari orqali tushuntirishda psixodiagnostik manbalariga oid ma'lumotlardan foydalanish pedagog shaxsiga ulkan imkoniyatlar yaratib beradi.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati:

1. Рахматуллаева, П. М., & Махкамова, М. А. (2022). ЁШЛАР ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ОШИРИШДА МОТИВАЦИЯНИНГ ЎРНИ ЁХУД УЛКАН МАҚСАДЛАР САРИ ДАСТЛАБКИ ҚАДАМ. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), (Special Issue 1), 160-163.
2. Rahmatullayeva, M., Rashidova, G., & Karakulova, U. (2023). XXI ASRDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR VA PEDAGOGIK MAHORAT. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 3(1).

2. Rahmatullayeva, M. (2021). XALQ PEDAGOGIKASIDA TA'LIM VA TARBIYA MASALARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 1(4).
4. Abdulla, S., & Abduvakilovna, K. U. (2022). AXBOROTSAVODXONLIGIVA AXBOROTIZLASHXULQ-ATVORIDAGI PSIXOLOGIKOMILLAR. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 586-589.
5. Rahmatullayeva, M., Umida, K., & Gulnoza, R. (2023). BOSHQARUV PSIXOLOGIYASI VA BU BORADAGI ILMIY YONDASHUVLAR. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 3(1).
6. Karakulova, U., Rashidova, G., & Rahmatullayeva, M. (2023). DEVIANT XULQ-ATVOR RIVOJLANISHIDA OILAVIY MUNOSABATLARNING TA'SIRI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 3(1). 127
7. Rahmatullayeva, M., Karakulova, U., & Xaydarqulov, H. (2023). O'QITUVCHI VA TALABALAR O'RTASIDA SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 3(1).
8. Rahmatullayeva, M., & Ahmedova, L. (2023). GO'DAKLIK DAVRI TO'G'RI SIDA PEDAGOGIK ILMIY DUNYOQARASHNING SHAKLLANISHI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 3(1).
9. Rahmatullayeva, M. (2021). O'QUVCHI SHAXSINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 1(4).
10. Rahmatullayeva, M., & Karimova, N. (2023). MAKTABGACHA TA'LIM MUASSALARI BOSHQARUVINING DOLZARB MUAMMOLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 3(2). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8323>